

KUMAŞ BİLGİSİ VE TASARIMDAKİ ÖNEMİ*

Halide SARIOĞLU*, Mehmet ÇAĞLAYAN**, Hilal YILDIZ***

ÖZET

Malzeme, tasarımda dikkate alınması gereken başlıca faktörlerden birisidir. Temel malzeme olarak kumaşın kullanıldığı ürün tasarımlarında ise kumaş önemli bir değişkendir. Bunun yanında hedef kitlenin özelliği, işlev, günün modası, üretim şartları, maliyet gibi birçok etken birbiriyle bağlantılıdır. Kumaş seçimi tasarımın başarısında önemli rol oynar. Hatta çoğu zaman tasarıma hakim unsur olarak öne çıkar. Temel malzemesi kumaş olan tasarımcının farklı kumaş çeşitleri, yapısal özellikleri, kullanım performansları, pazar ve fiyat durumu hakkında bilgi birikimine sahip olması gerekir. Bu bağlamda bildiride tasarımı etkileyen faktörler açıklanarak temel malzeme olan kumaşlara ilişkin bilgi verilmiştir. Doğru kumaş seçiminin tasarımcının başarısına ve başarının sürekliliğine etkisi örneklerle tartışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Tekstil, Kumaş, Tasarım, Giysi Tasarımı.

FABRIC INFORMATION AND ITS SIGNIFICANCE IN DESIGN

ABSTRACT

Material is one of the primary factors which should be taken into consideration. In product designs in which fabric is used as the basic material, however, fabric is a crucial parameter. In addition to this, a lot of factors such as the characteristics of the target population, functionality, the fashion of the day, production conditions and cost are intertwined to one another. The selection of the fabric plays an important role in the success of the design. Moreover, the fabric chosen stands out as the dominating element most of the time. A designer whose primary material is fabric should be well aware of various fabric types, the structural features of the fabric, the performance of the fabric during its usage, its state in the market and financial efficiency. In this context, the factors that affect the design are explained and information about the fabric as the basic material is given. The effect of the correct fabric choice on the success of the designer and the permanence of that success are discussed through.

Keywords: Textile, Fabric, Design, Clothing Design.

Tasarıma Etki Eden Faktörler: Tasarım ürününün sanatsal yaratma ve diğer dış faktörlerden yarı yarıya etkilendiği söylenebilir. Ürünün sanatsal tasarım kimliği kazanması bu etmenlerin ilişkisinin çok sağlam kurulmasına bağlıdır. Bu her şeyin ötesinde bilgiye dayalı, konuya odaklanmış, yoğun ve özel bir çaba gerektirmektedir. Tasarımcı farkındalık ve duyarlılık bilinci yüksek, gören, yüksek algılama yeteneği ile gördüğünü estetik değerlerle ögütüp soyutlayarak değer üretendir. Hiç kuşkusuz sanatçıdan farklı olarak sınırlılıklarla kuşatılmıştır. Tasarımında hedef malzeme, işlev, üretim teknolojisi, hedef kitle ve çoğu zaman ekonomiklik faktörlerini de dikkate almak durumundadır (Şekil 1). Tasarıma etki eden bu faktörlerin, özellikle yaratıcılık (Küçükerman,1997; Gehlar, 2006, Bilge, 2006) ve işlevin (Önlü, 2004) tasarımı olan ilişkisi üzerinde bazı yayınlar bulunmaktadır (Gürbüz ve Egüz; Gürsoy, 2010; Varol, 2004; Saldıray,1984). Ancak bu anlamda kumaşı konu alan yayına rastlanmamıştır. Bu nedenle çalışmada tasarım ürününün oluşumuna etki eden faktörler ve ilişkilerine kısaca değinilmiş, hedef malzeme olan kumaş faktörüne ağırlık verilmiştir. Bilindiği gibi giysi, aksesuarı ve mekan düzenlemelerinde kullanılan bazı eşya ve aksesuar tasarımlarının temel malzemesi kumaştır. Kumaş bu tasarımlarda en az yaratıcılık ve işlev kadar etken faktördür. Bu bakış açısıyla bildiride kumaşın tasarımı etkilemede öne çıkan özellikleri sistematik olarak ortaya koyulmuş, diğer bazı tasarım ürünlerinde kullanılan malzeme faktörüne göre daha ağırlıklı bulunan etkisi irdelenmiştir. Şekil 1’de de açıkça görüldüğü gibi tasarım faaliyeti, yaratıcılık ve sanatsal bilgi yanında, başta hedef malzeme olmak üzere belirtilen diğer dinamiklerle sıkı etkileşim içindedir. Kullanıma yönelik ürünlerde işlevsellik büyük öneme sahip olmakla birlikte, özgünlük yaratıcı düşüncüyü gerektirir. Örneğin yazlık bir giysi için, farklı ve estetik kesime sahip model ile birlikte vücudu sarmayan, hafiflik, hava geçirgenliği ve nem iletimi işlevine sahip, kullanım konforu sunan kumaş seçimi de önem taşır. Ayrıca hedef kitle, ilgili teknoloji ve ekonomiklik gibi faktörlerinde dikkate alınması gerekir. Bir salon perdesi için de aynı durum söz konusudur. Hedef malzeme/kumaş, tasarımcı tarafından, tasarımın anlam ve amacına hizmet edebilme niteliği analiz edilerek, çok çeşitli malzeme arasından seçilir. Malzeme işlev başta olmak üzere tasarımı etkileyen diğer faktörlerle bağlantılı düşünülmelidir. Malzeme seçiminde daha önce sınanmış, davranışı bilinen malzemeleri seçmek tasarımcının kendini güvende hissetmesini

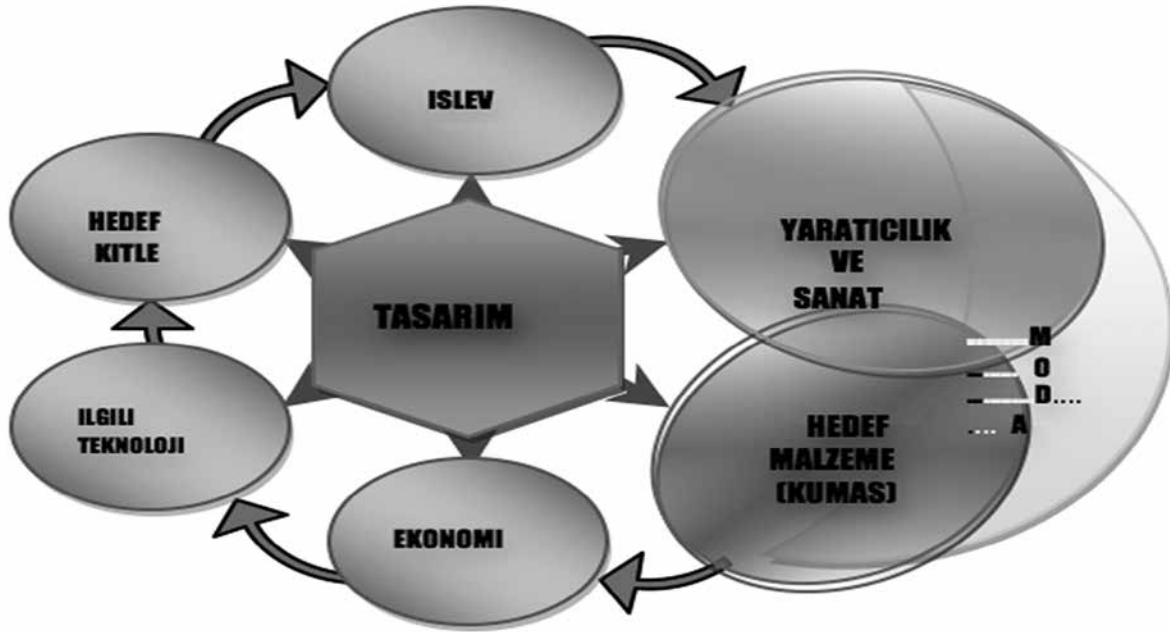
* Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi G.S.F. Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü tarafından 08-10 Ekim 2012 tarihleri arasında düzenlenen “1. Uluslar arası Moda ve Tekstil Tasarımı Sempozyumu”nda bildiri olarak sunulmuştur.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi El Sanatları Eğitimi Bölümü, halide@gazi.edu.tr,

**Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi El Sanatları Eğitimi Bölümü, innocent_89_@hotmail.com

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Gazi Üniversitesi El Sanatları Eğitimi Bölümü h_yil_ilal_diz@hotmail.com.

sağlar. Ancak katma değeri yüksek malzemelerin kullanılması tasarımların rekabet gücünü artırır. Bu nedenle tasarımcının kumaş bilgisine hakim olarak, ilgili gelişmeleri takip etmesi ve güncel bilgiye sahip olması gerekmektedir. Diğer yandan yeni malzemeler fiziksel ve kimyasal özellikler bakımından önemli ölçüde geliştirilmiş olsalar da, performansları ispatlanmadıkça tasarımcı bunları kullanmakta dikkatli olmalıdır. Tüketici için kumaşın dokusu ve kalitesi kadar rengi de önem taşımaktadır. Kumaş ve renk seçimleri yanlış olan bir tasarımının başarısından söz etmek güçtür (Gürsoy, 2010). Tasarımda kumaş seçimi kadar fonksiyonel ve süsleme amaçlı malzemelerin seçimindeki uyum da önemlidir (Varol, 2004). Seçilmiş malzemeler deneme üretimi sırasında karşılaşılan bir takım zorluklar nedeniyle değiştirilebilir. Ancak bu tür bir değişiklik zaman kaybına neden olacağı için analiz aşaması iyi değerlendirilmelidir. Malzeme seçimi tasarım maliyetini önemli ölçüde etkileyebilir. Eğer maliyetteki artış göze alınabilecek düzeyde ise kaliteli malzeme tercih edilmelidir.

Şekil 1: Tasarımı etkileyen faktörler

Kumaş Yapısı ve Özelliklerini Etkileyen Faktörler: Kumaşlar liflerin ya da ipliklerin çeşitli yöntemlerle birbirine bağlanması sureti ile oluşturulan kaplayıcı, koruyucu tekstil ürünleridir. Tanımından da anlaşılacağı üzere birçok ham maddeden farklı yöntemlerle kumaş oluşturmak mümkündür. Oluşturulan her kumaş, düzgün yüzey, incelik, esneklik, sağlamlık, örtme gibi tekstil materyali olarak kullanımını sağlayan temel nitelikleri yanında, gerek yüzey görünümünü, gerekse kullanım koşullarında davranışlarını belirleyen birçok özelliğe sahiptir (Tablo 1). Bu özellikler “hammadde”, “iplik” ve “üretim biçimi” gibi değişkenlerin karmaşık etkileşimleri sonucu ortaya çıkar (Başer, 1998). Hammadde kumaş yapısını ve kullanım davranışını, kumaşta aranan temel özellikleri başta dayanıklılık ve tuşe olmak üzere kullanım amacına göre yapılan apre işlemlerini, hatta ekonomiklik özelliğini büyük ölçüde etkiler. Ürünü konfor ve estetik açıdan iyileştirmek, üretimde verimlilik ve ekonomiklik sağlamak amacıyla elyaf karışımlarından yararlanır. Burada elyaf çeşitlerinin iyi özellikleri öne çıkararak birbirlerini tamamlar, kötü özellikleri ise giderilir. İplik, dokunma ve örme kumaşların üretiminde kullanılır. Lif cinsi aynı olsa bile ipliğin numarası, büküm özelliği, standart ya da efekt iplik oluşu kumaşın yapısal ve görünüş özelliğini doğrudan etkiler (Ömeroğlu, 1999). Üretim tekniği, kumaş performansını buna bağlı olarak ta kullanım alanını belirleyen en önemli etkidir. Kumaşlar üretim tekniklerine göre temelde “dokuma”, “örme” ve “dokunmamış” yapılar olarak sınıflandırılır. Bununla birlikte, bu yapıların bileşiminden oluşan lamine (bir polimer madde ile yapıştırılmasından) ve kaplama (dokuma, örme ya da dokusuz kumaşın bir veya her iki yüzünü kimyasal bir madde ile kaplamak suretiyle oluşturulan) kumaşların performansı, birleştirilen kumaş yapılarının ya da kaplama maddesinin kumaşta gösterdiği özelliklere bağlıdır (Tablo 1).

Tablo 1. Üretim Tekniklerine Göre Kumaş Özellikleri

Kumaş Türü	Özellikler
Dokuma Kumaşlar	Çözümlü ve atkı olmak üzere en az iki iplik sistemi ile kumaş oluşur. İplikler genellikle dik açılı keşişirler. Üç veya daha fazla iplik sistemi de kullanılabilir. Hemen hemen her cins ipliği kullanma imkanı vardır. İplikler çözgüde yüksek bükümlü, sert ve sağlam, atkıda az bükümlü yumuşaktır. Çok seyrek gözenekli yapılardan, çok sık yapılara kadar dokuma kumaş üretilebilir. Esneklik boyda çok az, enine yönde az, verev yönde ise daha fazladır. Elastik iplikler kullanılmadığı zaman uzama oranlar çok azdır. Örne kumaşlara göre sert tutumlu ve stabil bir yapısı vardır. Çok düşük ya da yüksek birim ağırlıklarda üretilebilir. Giyim ve ev tekstili başta olmak üzere teknik tekstillere kadar geniş kullanım alanına sahiptir.
Örme Kumaşlar	Örücü elemanlar vasıtasıyla ilmek şekli verilen ipliğin, kendinden önceki ve sonraki ilmekler ile bağlanması sonucu oluşturulan kumaşlardır. Teknik açıdan atkılı ve çözgümlü örme olarak başlıca iki gruba ayrılır. Atkılı örmeye tek bir iplik sistemiyle düz örme(triko) ve yuvarlak örme makinelerinde, ilmeklerin alt ve üst ilmek sıraları ile bağlantısı sonucu kumaş oluşturulur Bu örgü türünde örgü enine yönde sökülür. File gibi çok açık yapılı olabildiği gibi daha sık fakat yine de gözenekli bir yapıda olabilir. Her yöne esneklikleri yüksektir. Örgü tipine göre enine, boyuna esneklik oranları değişir. Genel olarak yumuşak tutumlu kumaşlardır. Dokuma kumaşlara göre daha hafiftirler. Çözgümlü örme her iğneye bir veya daha fazla iplik beslenerek oluşturulur. Her iğnenin ayrı ayrı oluşturduğu ilmek çubuklarının yanındaki ilmek çubukları ile bağlanması ile oluşur. Sökülmez ya da boyuna yönde biraz sökülür. Atkılı örme yapılarına göre daha az esnekler. Çözgümlü örme yöntemi ile elde edilen ürünlerden bazıları; tül, perde, dantel, mayo ve döşemelik kumaşlar, havlu ve halılar, bandaj ve suni damar gibi tıbbi malzemeler, ayakkabı yüzü, filtre, çuval, sera örtüsü gibi teknik kumaşlardır. Örme kumaş kapsamında değerlendirilen "dantel kumaşlar"da iplikler herhangi bir yöne doğru olabirler, istenen etkiyi elde etmek için bir tek iplik sistemi örülür. Genel olarak delikli ağ yapılı, motifli yüzeyleri vardır. Esneklikleri sınırlıdır. Sert tutum kazandırmak için ilave işlemler yapılır. Motif yapısına bağlı olarak değişimle birlikte düşük ağırlıklarda üretilebilir.
Dokumasız Kumaşlar	Doğal elyaf (yün) sıcaklık, nem, basınç, dövme suretiyle elyaf külesinin birbirine kenetlenmesini sağlar; sert keçede gomalak kullanılır. Dokumasız kumaşlar kendi içinde kuralları olan ve üretiminde yoğun bir şekilde bağlayıcılar kullanılan bir üretimdir. Dokumasız kumaşlar genellikle sınırlı yırtılma dayanımı, zayıf tutum ve dökümlülük özelliklerine sahip, daha çok tela ve tek kullanımlık koruyucu giysi olarak kullanılan ürünlerdir.
Laminasyon Kumaşlar	Kaplama veya laminasyon işlemi sonucu elde edilecek ürünün özellikleri kullanım alanına uygun bir zemin kumaşı, uygun kaplama materyali, uygun kaplama ya da laminasyon tekniği seçilerek belirlenmektedir. Laminasyon genellikle iki yada daha fazla kumaşın polimer film preparatı zamm, sıcaklık ve basınç yardımıyla birleştirilmesini içermektedir. Kaplama işlemi, dokuma, örme veya dokusuz kumaşların yüzeylerine, tek katman veya katmanlar halinde polimer filmi uygulama işlemidir. Kaplama veya laminasyon işlemi sonucu kumaşın karakteristik özellikleri önemli ölçüde değişir. Böylece koruyucu özellikli rüzgarlık, montluk, pantolonluk gibi günlük giysilik kumaşlar üretileceği gibi, zirai tekstillerden tıbbi tekstillere, ev tekstillerinden koruyucu giysilere kadar farklı kullanım amaçları için teknik tekstil ürünlerinin üretilmesi mümkündür.

Özel bir tasarım ve hayal gücü anlayışıyla ürüne dönüştürülmediği sürece her kumaşın kabul görmüş kullanım alanları belirlidir. Kumaşın kullanım amacının gerektirdiği niteliklerde, o amaca en uygun hammadde ile, sunulan pazar ve mevsim şartlarına, beğeni ölçülerine uygun güzellikte üretilmiş olması gerekir. Diğer yandan da sunan kurum için en yüksek karlılığı getirebilecek ekonomik değerlerde olması önemlidir (Acuner, 2001). Bu nitelik kumaş tasarımcıları ve üreticilerinin lif, iplik ve yapı oluşturma yöntemi ile bitim işlemlerini ve teknolojik olanakları en uygun şekilde kullanmasıyla elde edilir.

Kumaşların Kullanım Performansları: Kumaşların kullanım performanslarını, materyal olarak kullanıldığı üretim süreçlerindeki verimliliği, mamul (kullanıma hazır) durumda ise kullanıcısı etkileyen özellikleri belirler.

Üretim Performansları: Üretim aşamasında kullanımda kumaştaki beklenen yeterlilik, yani çalışma etkinliği; üretimde kaliteyi, verimliliği ve maliyeti etkilemesi açısından büyük önem taşır. Kumaşların başlıca üretim performansları "şekil alabilme" ve "dikilebilirlik"tir. Şekil alabilme, kumaşın düzlemde birden çok düz çizginin yönünün değiştirilmesiyle yoluyla biçimlendirilebilir derecesidir. Kumaşların şekil alabilmesi, bir düzlemde nem, ısı ve basınç (ütü veya baskı) ile ya da nemli kumaşa kalıp üzerinde katlama, esnetme ve sıkıştırma suretiyle sağlanır. Tasarımda istenen kavislerin verilebilmesi kumaşın şekil alabilirliği oranında sağlanabilir. Seyrek dokulu, esnek ve yumuşak kumaşlar daha kolay şekil alabilme özelliğine sahiptirler. Ancak bu kumaşların şeklini hangi şartlarda, ne kadar süre koruduğu, tutumunda değişiklik olup olmadığı, germe, sıkıştırma, nem, ısı vb. işlemlerden nasıl etkilendiği de önemlidir. Dikilebilirlik, teknolojik gelişmeler doğrultusunda çok farklı dikiş tekniklerine imkan sağlayan özel makinelerin varlığı, kumaşların buna bağlı olarak kontrol edilmesini ve değerlendirilmesini gerektirir. Kumaşla çalışan tasarımcı, seçeceği kumaşın dikilebilirliğini üretim yöntemlerine, dikiş makinelerine ve operatörün becerisine kadar geniş kapsamda dikkate almalıdır. Yeterli sayı ve hızda, kaliteli dikiş, dikilebilirliğin ölçüsüdür. Kumaşın istenen kalitede üretimi için zorunlu hız ne kadar düşükse, kumaşın dikilebilirlik değeri de o kadar düşük demektir. Dolayısıyla kumaşların elyaf cinsi, iplik özelliği, ağırlık ve hacim, esneklik, dokuma ya da örgü tasarımları ve yüzey karakteristiklerine göre sınıflandırılmaları, dikilebilirlik açısından kumaşların göstereceği davranış, buna bağlı olarak izlenecek tutumlar bakımından önemlidir (Yıldırım, 2005). Örneğin bazı makineler yüksek dikiş hızına ulaştıklarında termoplastik özellikli kumaşı eritir. Yine düz ve yuvarlak örme kumaşlar esnek bir yapıya sahip oldukları için postal atılırken kumaşın esnetilmemesine, fazla kat atılmamasına çok dikkat edilir ve kesimden önce postal halinde dinlendirilmeleri gerekir. Birçok çeşidinde kesim kenarlarından kıvrılma eğilimi vardır. Dokuma kumaşlar ise stabil yapıya sahip oldukları için daha kolay postal atılır ve kesim yapılır. Kesim kenarlarında kıvrılma görülmez. Ayrıca statik elektrik yüklü kumaşların dikiş kontrolü güçtür. Yapışma ya da potluk yapma eğilimleri makine hareketine karşı uyumsuzluk yaratır ve operatörün çalışmasını engeller. Elektriklenmeyi önlemek için, üretimi engellemeyecek şekilde çalışma alanı nemlendirilmelidir. Bu yapılamazsa ya da çok pahalı ise toprak, radyum

çubuk ve elektrikli makineler gibi statik yük yok etme araçları kullanılır.

Bitmiş/Mamul Ürün Performansları: Yaşam kalitesinin giderek önem kazandığı günümüzde, tüketicilerin de bilinçlenmesiyle birlikte, kullanım ürünlerinden beklenen özellikler artmış “İnsan vücudu ile çevresi arasında fizyolojik ve psikolojik uyumun memnuniyet verici durumda olması” (Önder ve Sarier 2006) olarak tanımlanan konfor aranan özellikler olarak öne çıkmıştır. Konfor birçok fiziksel, psikolojik ve fizyolojik faktörü içeren karmaşık bir kavramdır. Kumaştan üretilen ürünlerde, özellikle de giyside konfor, kalıpla birlikte kumaş özelliklerine bağlıdır. Aşağıda bitmiş ürün konforunu büyük ölçüde etkileyen ve tasarımda kullanım alanına göre dikkate alınması gereken temel malzeme kumaşın başlıca kullanım özellikleri kısaca açıklanmıştır. Dayanıklılık kumaşların kullanımı sırasında karşılaştığı gerilim zorlama, sürtünme gibi etkilere karşı koyma gücüdür. Ürünün kullanım ömrü içerisinde söz konusu etkilere karşı direnç göstermesi beklenir. Kumaşların yırtılma, kopma, patlama ve aşınma mukavemetleri, belirlenmiş standartlara göre objektif yöntemlerle test edilebilmektedir. Boncuklanma iplikteki yüzey liflerinin migrasyonu sonucu kumaş yüzeyine çıkan serbest haldeki liflerin birbirlerine dolaşması ile meydana gelen küçük düğümcüklerdir. Genellikle yaka ve kol ağzlarında, sürtünme etkisine maruz kalan bölgelerde meydana gelen istenmeyen bir durumdur. Boncuklar genellikle yabancı madde içerirler ve bu durum arzu edilmeyen kumaş görünümünü daha da belirgin hale getirir. Buruşmazlık tekstil mamullerinin kullanımı sırasında bükülme ezilme, katlama ya da yıkama sonrasında oluşan buruşmanın geri esneme yeteneğidir. Bu tür bozulmalardan sonra ilk durumuna kolaylıkla geri dönebilen kumaşlar iyi görünümünü uzun süre korurlar. Bu elyafın yapısal özelliği ile ilgilidir. Ancak bu yapı ütü tutmaya direnç gösterir. Pamuklu ve keten kumaşlar ütü izini uzun süre korurken yünlü kumaş kuru durumda ütü izi oluşturmaz. Nem etkisi ile oluşturulan ütü izi ise kullanım sırasında kısa sürede bozulur. Elastikiyet kumaşların gerilim altında esneyip, gerilim kaldırıldığında hızlı bir şekilde eski boyutlarına dönme yeteneğidir. Esneme derecesi bir kumaşın % 2 uzamadan sonra eski haline dönebilme durumuna göre belirlenir. Eski boyutuna göre ortaya çıkan fark “kalıcı uzunluk” olarak tanımlanır. Kumaşlar da kalıcı uzunluğun yüksek olmaması istenir. Elastik özelliğe sahip kumaşlar, ergonomik, giyildiğinde vücut hatlarına uyumlu, kullanıma bağlı potluk oluşturmayan, dikiş gerilimleri düşük, kopma mukavemetleri yüksek olup rahat giysi üretimine uygundur. Dökümlülük, tutum ya da tuşe kumaş kalitesinin belirlenmesinde etkindir. Yumuşaklık, dolgunluk, dirilik, hareketlilik, kayganlık v.b. şekilde tanımlanır. Kumaş tuşesi germe, sıkıştırma, şekil verme, kalıba sokma ya da kuvvet uygulanması sonunda kumaş düzleminde meydana gelen tutum karakteristiklerine bağlı olarak algılanır. Kumaş yatay ve dikey konumda kendi ağırlığını ne kadar az desteklerse dökümü yumuşak olur ve küçük kıvrımlar oluşturur. Isıl konfor, giyim konforunun belirlenmesinde ana karakteristiklerdendir. Isıl konforda belirleyici olan etkenler, ısı ve nem transferi, hava geçirgenliği, ısı tutma yeteneği, statik elektriklenme eğilimi, su buharı geçirgenliği ve su emiciliği olarak sıralanmaktadır. Kumaşlarda, yapısına göre farklılaşmakla beraber hava geçirgenliği ve nem iletimi arttıkça ısı tutma yeteneği (ısıl direnç) düşmektedir. Geçirgenlikle, kumaşa iplik aralıklarının düzen ve sıklığının ifadesi olan örtme faktörü arasında sıkı ilişki vardır. Işık geçirgenliği, kumaşın belli bir alanından geçen ışık miktarı, yüzeyde ki aydınlanma ölçüsüdür. Kumaşın saydamlık, yarı saydamlık ya da ışık geçirmezlik özelliği doğrultusunda genellikle subjektif olarak değerlendirilmektedir. Kir tutmama ve kolay temizlenme her kumaştan beklenen özelliktir. Kirlenme yıkama ya da kuru temizleme işlemi ile giderilebildiğinden kumaşın kolay temizlenmesi ve bu işlemlere dayanıklı olması gerekir. Kir tutmazlık apresi sayesinde bazı kumaşların kirlenme süresi kalıcı olmamakla birlikte uzatılabilmektedir. Elektriklenme/Statik elektriklenme, kumaşın nem içeriği ve sürtünmeye bağlı olarak yüzeyinde birikim oluşması ile havadan elektrik yüklerini çekme ve tutma durumudur. Statik elektriklenme kumaşın kendi kendine ya da bir başka kumaş ya da cisme sürtünmesi ile oluşur ve hem çalışma hem de kullanım karakteristiğidir. Bu özellik, kumaşın çarpmasına, birbirine ya da kullanana yapışmasına, kir ve toz çekerek rengin değişmesine ve parlaklığının kaybolmasına neden olur. Antistatik terbiyeler sorunu geçici olarak çöze de, tüketici için yıkama sonrasında ne kadar kalıcı olduğu önemlidir. Yanmazlık kumaşın yanma karakteristiğine göre değerlendirilir. Özellikle insan topluluklarının bulunduğu tiyatro, huzurevi, hastane, kreş gibi yerlerde güç tutuşurluk kazandırılmış kumaşlar kullanılmalıdır. Renk giyimde, kişinin kendini değişik renklerle ifade etmesi ve içinde bulunduğu toplumla olan ilişkisini belirlemesi açısından önemli bir faktördür.

Bu nedenle renk, tekstil ürünlerinde, ürünün kullanım amacı ve koşullarına göre seçilmelidir. Tüm biçimler ve yüzeyler farklı renk seçimleriyle olduğundan daha ilgi çekici algılanabilir ya da hiç fark edilmeyebilirler. Tekstilde oldukça önemli bir yere sahip olan renkler günün modasına uygunluğunun yanında kişilerde bıraktıkları izlenim ve psikolojik etkilere dikkat edilerek seçilirler. Tasarımcının renk konusundaki bilgisi, kumaş renginin doğru seçimi açısından önemlidir.

Kumaşın Tasarımdaki Önemi: Bir ressam için boya nasıl yaratıcı ifadeyi ileten bir araç ise, kumaş ta giysi, ev tekstili ve ilgili aksesuar tasarımı için aynı hatta daha yüksek bir anlam taşır. Ürüne her anlamda uygun malzeme seçimi önemlidir. Anlaşıldığı gibi konumuz olan kumaşın karakteristik özellikleri tasarımcıya, onu nerede nasıl kullanacağına dair bilgi verir. Kumaş seçimi tasarımın başarısında çok önemli rol oynar. Hatta çoğu zaman tasarıma hakim unsur olarak öne çıkar. Moda hareketlerinin

geçmişine bakıldığında bunun birçok örneğini görmek mümkündür. Denim kumaşın dayanıklı olması nedeni ile jeanlerde ve işçi kıyafetlerinde, teflon kaplı kotonun ise spor giyimde ve yağmurluklarda kullanılması buna örnek olarak gösterilebilir (Seivewright, 2007; Keiser ve Myrna, 2003). Blue jean, model ile kumaşın başarılı buluşmasına çarpıcı bir örnektir. Bu efsane pantolon, doğduğu günden bu güne rahatlığı, sağlamlığı, bakım kolaylığı ve her zaman giyilebilmesi ile hemen herkes tarafından vazgeçilemeyen bir giysidir. Kaynaklara göre “Blue jean mucidi” olarak tanınan Levi Strauss (ki gerçek mucit Nevada’lı bir Amerikan vatandaşı olan Jacop Davis’tir) bu ürüne Levi’s adını verir. İcat ettiği dayanıklı pantolonun büyük çapta imalatını yapabilmek için, kumaş satın aldığı Strauss’a ortaklık teklif eder. Bu pantolonun 1873 yılında patentini alır. Büyük talep görmesi üzerine ortaya çıkan daha sağlam kumaş ihtiyacı Fransa’nın Nimes şehrinde bulunur ve bu kumaşa “Nim’den gelen” anlamına gelen “denim” denir ve öyle tanınır (Gürsoy, 2010). Halil İnalçık ise “Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar” (2008) adlı kitabında denim kumaşın menşeinin Anadolu olduğunu belirtmektedir. Denimin 18. yüzyılda Türkiye’den mavi ve beyaz pamuklu ithal eden Güney Fransa’daki Nimes şehrinde bu adı aldığını ileri sürmektedir. Bu bilgi Fransız tarihçisi Paul Mason’un Marsilya Ticaret Odası arşivindeki (Fransa’nın Levant -Doğu-Akdeniz ve hinterlandı- ile ticareti üzerinde başlıca arşivlerden) araştırmalarına dayanan eserine dayalıdır. Eserde İzmir’den Marsilya’ya büyük ölçüde kaba mavi pamuklularının ihraç edildiği ve bu malın İspanya tarafından satın alındığından söz edilmektedir. Denimden üretilen bu pantolonlar artık San Francisco’da altın arayıcılarının günlük giysisi haline gelmiştir. Zaman içinde çeşitli modelleri üretilerek Amerika’ya, oradan da Dünya’ya yayılmıştır. Halen güncelliğini korumaktadır. Yine Paris modasını yaklaşık 60 yıl boyunca yönlendiren, rahatlığı ve yalınlığı vurgulayan tasarımlarıyla moda dünyasına egemen olan Coco Chanel’in modada ilk zaferi jarse kumaşın yenilikçi kullanımınıdır. Öyle ki Rodier firması tarafından onun için bir makine üretilir (Charles, 1981) ve geleneksel iç çamaşırları üretiminin yerini alır. Yine kendi adıyla anılan ve çok taklit edilen tayyör modasını yaratır. Bu yakasız, kenarlarına şerit geçirilmiş hırka biçimli bir ceket ile zarif bir etekten oluşan tayyör modeli ve kumaşı moda üstü bir özellik göstererek, günümüzde de beğeni kazanmaktadır. Chanel, ölümsüzleştirdiği tayyörle giyimde klasik olmayı başarmıştır. Chanel tayyör modeli kumaş özelliği ile birlikte bir imaj olarak benimsenmiştir. Fantezi ipliklerle dokunmuş, nopeli, kabarık doku etkisi veren günümüzde de sonbahar kış sezonu kumaş modasını etkisi altına alan bu kumaşlar modelle o kadar özdeşleştirilmiştir ki benzer kumaşlar “Chanel kumaş” olarak tanınmıştır (Şekil 2). Tasarlanan model için doğru seçim olduğu, marka olması ile ispatlanmış söz konusu kumaş yerine farklı bir kumaş seçilmiş olsa idi, belki de yüzlerce tasarım gibi çoktan unutulmuş olacaktı.

Şekil 2: Orijinal “Chanel tayyör”(1962) (http://www.staedtereisen.de/berlin/bericht/ausstellung_romy_schneider) ve günümüz uygulamaları (<http://ondagordum.com/tag/kumas/>) ve (3) “Chanel kumaşı” (felintekstil.com.tr)

Şekil 3: Burberry markalı giysi ve aksesur tasarımlarından örnekler (meleklermekani.com; modakulvar.com; temaciyiz.com; dujufashion.blogspot.com; itusozluk.com)

Diğer bir örnek ismini İngiliz Thomas Burberry’den alan dünyanın en köklü eski markalarından Burberry’dir. 1870’lerde dış giyim üzerine odaklanan Burberry 1879 yılında gabardin kumaş türünü icat ederek özel bir apre ile yağmur ve rüzgara karşı dayanıklı hale getirir. 1888 yılında patentini de alır. Özellikle suya karşı korumalı bu kumaş yüzde yüz pamuk ipliğindedir. Uzun ve ince elyaflı ipliklerden yüksek sıklıkta dokunan bu kumaş gabardin örgüsü ile daha dayanıklı özellik kazanmıştır. Patentin geçerliliğini kaybettiği 1917 yılına kadar Burberry bu kumaşın tek imalatçısıdır. 1914 yılında İngiliz Savunma Bakanlığı kumaşın özelliklerinden dolayı subay ve erler için kruvaze trençkotlar yapmasını ister. 1. Dünya Savaşı sonuna

kadar bu trençkottan 500 bin adet üretilir. Böylece ünü dünyaya yayılır (Gürsoy, 2010). Firmanın kendine özgü tasarımı olan günümüzde de bilinen açık kahverengi, kırmızı siyah çizgili kumaş tasarımı ise 1924 yılında ilk defa trençkot pardösülerde kullanılmıştır. Şirketin kendine özgü ekose deseni şirketi dünyanın en yaygın olarak taklit edilen ticari markalardan biri hâline getirmiştir. Kurulduğundan bu yana modanın nabzını tutan Firma, üretimini yaptığı kıyafet, parfüm ve moda aksesuarlarında her zaman dikkat çeken, önde gelen markalardandır (Şekil 3). Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Giysi tasarımı alanında daha yoğun ve çarpıcı örneklemeleri görülebilen bu olgu pek tabii ev tekstiline yönelik ürün tasarımları için de geçerlidir. Gerçek bir tasarım görüldüğü gibi yıllara meydan okuyabilmektedir. Şüphesiz her tasarımcının ulaşmak istediği nokta budur. Burada tasarımdaki önemi açısından kumaşı diğer malzemelerden farklı kılan etken, kumaşın kendisinin başlı başına estetik değer taşıyan bir meta oluşudur. Yani kumaş yaratıcı ve teknik süreçler sonrasında ortaya çıkmış, dokusu, deseni ve rengi ile tam bir tasarım ürünüdür. Bu bağlamda hedef malzemesi kumaş olan ürün tasarımlarında, halihazırda estetik değer taşıyan bir ürüne artı bir değer yüklenmektedir. Bu açıdan malzeme konumundaki kumaşın tasarıma etkisi çoğu zaman şaşırtıcı sonuçlar ortaya koyabilir. Seramik, cam, takı ya da çoğu endüstriyel ürün tasarımlarında ise kullanılan malzeme doğaldır ve tasarım ürününe etkisi tasarımcı tarafından bilinir. Bu nedenle tasarımcının hedef malzemesi olan kumaşlarla, tanımadan öte özel bir bağ kurması gerekir. İlgili kuramsal bilgiye sahip olarak, ancak salt bilgi ile değil, hissetmeye çalışarak, sezgiyle doğru yolu bulmak önemlidir. Bu ise gerçek bir profesyonellik gerektirir. Bir moda tasarımcısının dediği gibi “Profesyonellik doğru modele doğru kumaşı bağlamaktır. Bu ise çizmek ve ilk doğuş kadar önemlidir” (Gürbüz ve Egüz t.y). Bu arada kumaş tasarımının ne denli önemli olduğu da ortaya çıkmaktadır. Tasarım ve üretim açısından kaliteli kumaş ihtiyacı, hedef malzemesi kumaş olan tasarım çalışmalarını yakından ilgilendirmektedir.

KAYNAKÇA

- A. Acuner, *Tasarımda Konstrüksiyon Esasları Türk Tekstil Vakfı, İstanbul, 2001.*
- Bilge, İ. (2006). “Sanatçı mısınız? Tasarımcı mısınız?”, *Yedi Dergisi, DEÜ- GSF, İzmir, s. 45-51.*
- R. E. Charles, Chanel and her World, Hachette-Vendome: 328, 1981, ISBN: 0-86565-011-X
- Gürbüz C. Ü. ve Egüz E., Ünlü Modacı Bahar Korçan ile Natürel bir sohbet http://www.cevreciyiz.com/biz_ve_cevre_default.aspx?Section-Id=128&ContentId=3080 (Erişim: 17.07.2012)
- A.T. Gürsoy, *Giyim Kültürü ve Moda, Türkiye Tekstil Sanayi İşverenleri Sendikası, İstanbul, 2010.*
- H. İnalçık, *Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar, TTSİS ve İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.*
- S.J. Keiser, B.G. Myrna, *Beyond Design, Fairchild Publications, Inc., New York, ABD, 2003.*
- Ö. Küçükerman, *Endüstri Tasarımı, Endüstri İçin Ürün Tasarımında Yaratıcılık, Yapı Endüstri Merkezi (YEM) Yayını, 1.Baskı, İstanbul, 1997.*
- E. Önder ve N. Sarıer, *TÜBİTAK Proje No: MİSAG 238, 2006.*
- Önlü, N. (2004). “Tasarımda Yaratıcılık ve İşlevsellik Tekstil Tasarımındaki Konumu”, *Sanat Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 4, Cilt 3, Sayı 1, s. 85-96.*
- Seivewright, S. (2007). “Research and Design”, *AVA Publishing SA., Switzerland, temaciyiz.com (17.07.2012).*
- Varol, E., (2004). *Türk Hazır Giyim İşletmelerinde Ürün Tasarımı Süreci ve Bu Süreç İçerisinde Moda Tasarımcısı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir: AÜ- FBE.*
- Yıldırım, B. H. (2005). *Tencil Kumaşların Tutum Özelliklerinin Dikiş Büzgülüleri Oluşumu Açısından İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: MÜ- FBE.*
- İnternet Kaynakları:**
- dujufashion.blogspot.com (17.07.201)
- felintekstil.com.tr (17.07.201)
- http://www.staedtereisen.de/berlin/bericht/ausstellung_romy_schneider (17.07.201)
- <http://ondagordum.com/tag/kumas/> (17.07.201)
- itusozluk.com (17.07.2012)
- meleklermekani.com (17.07.2012)
- modakulvar.com (17.07.2012)